

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**De Ivstitia Et Ivre Libri Decem, Reuerendi P. F. Dominici
Soto, Segobiensis, Ord. Præd. Theologi præclariss.**

Soto, Domingo de

Venetiis, 1608

3 Vtrumne omnia in vniuersum quæ q[ui]s vel ab alio abstulit, vel inuito domino retinet, teneatur restituere.

urn:nbn:de:hbz:466:1-38878

ri. Quare Paulus ambo copulauit, si reddite omnibus debita, & nemini quidquam debeatis. Falsum ergo est idem esse prioris vel obiectum vel præceptum, reducitur tamen hoc ad illud Decalogi non solum facies. Et per hoc responsum est principali argumentum. Ad illud autem quod modo de præceptis affirmatiuis subiicimus, respondetur, quod licet mandatum restituendi affirmatiuum sit, nihilominus propter id ne gratiæ quod includit, non habet circumstantiam temporis, sicuti alia, definitam, sed sua substantia est ut statim & absque mora fiat. Hæc autem mora accipienda est secundum ciuiliū morem. Dicitur enim quis esse in mora cum rei opportunitatem nactus, non statim operatur. Quapropter (ut postremo articulo huius libri repetendum est) obligatio huius præcepti quantum ad actum animæ interiorē, est, ut cum primum cuique constiterit rem possidere alienam, animo proponat reddere, non tamen est in culpa, si statim non reddat, quousque habita tum creditoris copia, tum opportunitate soluendi, soluere amplius distulerit. An vero quandiu quisque in mora durat tandiu creseat culpa, & an aliquando eadem innouetur, ad eundem postremum articulum huius libri pertinet satisfaciendo respondere.

ARTICVLVS III.

Utum omnia in uniuersum qua quis uel ab alio abstulit, uel iniusto domino retinet, teneatur restituere.

Post substantiam, necessitatemque restitutionis, videre tertio loco restat amplissimam eius obligandi uniuersalitatē. Queritur ergo, utrum omnia in uniuersum ablata & retenta, teneatur homo restituere? Et arguitur parte negatiua. Duo sūt bonorum genera in quibus quis alteri nocere potest, scilicet spiritualium, & temporalium, spiritualium autem non est necessaria restitutio, ergo cum sint temporalibus præstantiora? sit, ut neque temporalium sit necessaria. Minor exemplo monstratur. Enimvero qui alterum ad peccandum induxit, nihil illi restituere tenentur, tum quod ille libere fecit, tum quod & ipse se potest in pristinum statum restituere.

Secundo, Si quis a monachatus professione uel cohiberi, uel abstraxit, eidem profusus rationibus modo adductis, nihil ei restituere cogitur, ergo neque in hoc casu restitutionem facere est opere preteritum. Tertio. In bonis temporalibus maximum est vita, sed qui vitam alter, uel membrum abstulit nulli restitutioni manet obnoxius, quam ad impossibile nemo obligatur, quale est vita aut membrum restituere.

Quarto. Nemo ad peccatum obligatur, quandoque autem fieri nequit restitutio citra culpam, ut puta cum quis alienam famam reuelatione oculi criminis denigravit, ergo eiusmodi restitutio nequaquam est necessaria. Quinto. Hæc quæcumque alteri contumelijs deurpat, nullatenus restitui potest, quia ad preteritum non est potentia, ergo illi locum non habet restitutionis vinculum. Sexto. Deum quis culpam impedimento est, ne aliquod spirituale sacerdotum assequatur, auferre id illi censetur, nam (ut Philoso. 2. Physic. 6. auctor est) quod parum distat a re nihil distare uidetur, & tamen nullo innotatur restitutionis nexu, quia præbenda non debet ab altero auferri, ut prior conferatur, ergo non est omnium in uniuersum necessaria restitutio. In contrarium est diuina sententia, Ezech. 33. Si impius egerit peccati suum, feceritque iudicium & iustitiam, & pigritus restituerit, rapinamque reddiderit, & cetera, uita uiuet ubi gominum insinuat necessaria restitutio.

Questionis huius conclusio statuitur affirmatiua. Omnium in uniuersum quæ quis uel iniuste sustulit, uel iniusto aliquo ciuili contractu accepta retinet, præceptum est restitutionem fieri. Neque uero nouis opus est testimonijs aut rationibus postea, quæ proximo articulo dicta sunt. Enimvero ut prohibitio furti sic restitutionis præceptio generalis est, uniuersa completens. Et ideo nisi aliqua de causa excusatio contingat, aut attenuatio culpæ, semper est mortalis eius transgressio. Excusatio autem fit aut per ignorantiam aut per impossibilitatem, abolutam uero ab obligatione per domini uoluntatem, illam remittentis, sed attenuatio contingit ratione tenuitatis materiæ. Nam qui parum retinet, nihil retinere uidetur, ideoque leui tangitur culpa.

At ve-

Tria ho-
minum
bona.
Eorum
animæ
subiun-
duntur.

Ad pri-
mū arg.

Scotus.

Adriā.

At vero argumenta quæ obiecta sunt, non parum considerationis postulant. Et quoniam tria sunt mortalium bona (vt 7. Politic. cap. 1. Arist. meminit) scilicet animæ & corporis, atque illæ facultates quæ extrinsecus possidentur, dicere existimauimus, secundum eorum dignitatem ordinem sequi dicendi, bonorum autem animæ alia sunt naturalia vt intellectus, alia vero acquisita, sed tamen temporalia, vt scientia, alia denique simpliciter spiritua- lia, vt virtus & gratia. At vero de prioribus nulla est necessaria peculiaris disputa- tio, sunt enim simpliciter temporalia bo- na, & idcirco qui hominem (vt exemplum ponam) vel præstigij vel alia via demen- terat, vel per vim aut fraudem a literarum studio diuiteret, teneatur ad arbitrium prudentium, damnari, sicuti in alijs tem- poralibus, reficere. Restat ergo, vt ab spiri- tualibus exordium capiamus, qualis est gratia, & quibus ipsa nutritur, virtutes. De his enim primum argumentum propo- situm est. At quod Scotus 4. distinct. 15. q. 3. artic. 1. & Richardus eadem distin. artic. 4. qu. 2. quem ibidem sequitur Saludanus, & in materia de restitutione Adrianus, re- spondet affirmando quod quicumque alte- ri est causa peccati ipsam scilicet inducen- do, obligatus sit restitutioni, sicut commo- diori qua poterit via eum teneatur in Dei gratiam reuocare, suadendo illi vt respiciat orandoque pro eo, eumque pro posse iu- rando. Quin vero addit Adrianus nemi- nem posse suorum restitutionem bonorū spiritualium remittere veluti corporaliū, vt pote quorum nemo præter Deum do- minus est. Et quidem si iacturam tantum in spekeris quam homo facit cum de diu- na gratia decedit, hoc certissimū est, quod tanto exitialis principiosusque nocet qui proximo contulso in talibus bonis nocet, quam si noceret, in corpore, quanto ani- ma pretiosior est corpore gratia Dei vni- uersio orbe. Vnde Gregorius, quod refer- tur 6q. 1. ca. ex merito. Deteriores, inquit, sunt qui vitam, moresque bonorum cor- rumpunt, his qui substantias aliorum præ- diaque diripiunt. Atramen licet alij prudē- tius me forsitan iudicent, nihilominus nul- lam mihi videor rationem videre, quæ hanc sententiam confirmet quam præfati doctores affirmant. Et primū omnium quan-

tū ad culpā. Qui dedita opera idq; ex odio contendens proximū procurat de gratia Dei expellere, & in eius inimicitiam cōiice- re, enormius peccat quam si vitæ tēporali pararet insidias, quia longe nocētius malū intendit. At vero cuius propositum nō est proximo sic enormiter in spiritualibus nocere, sed vel suum commodum assequi, vel suam explere voluptatem, non tanta graui- tate delinquit, quam si eius diriperet bona temporalia, Equis enim asserat eum qui li- beram mulierculam corruptam absq; villa vi & fraude sollicitet, etiam si vel piece, vel pretio vigeat, tam graui crimine compli- cari quam si bonorum eius copiam depre- daretur? Re vera nulla est in tali assertionē apparentia rationis. Fallax ergo est argu- mentum. Plus nocet, ergo grauius peccat. Cætera enim nō semper sunt paria. Enim- uero qui aliena bona turpiunt, id faciunt inuito domino, vnde iniuria ac subinde culpa suscipit incrementum, qui vero alii allicie ad malum, nullam infert vim aut ne- cessitatem, atq; adeo neque iniuriam. Sit er- go secunda cōclusio superioris expositoria. Qui alterum in crimen conijcit vi aut frau- de, teneatur tamen illi restituere, vt quem seduxit, veritatem doceat, & si vim inulit liberum relinquat, vt in bonam redeatur mentem. Decepit quis forte hominem, do- cet non inesse culpam vbi erat, puta quem piam contractum non esse vsurarium, qui tamen erat ob quam deprecationem exer- cet ille talem contractum, in tali casu tene- tur fallax ille homo docere alium veritate, ne falsus male agat. Quapropter hæc resar- cha qui hæreses seminauit, teneatur recanta- re pãli quodiam, & quantum in se fuerit, cō- uellere iniqua femina. Eodem iure si ego quempiam in duxi vt inimicitias gereret cum inimico meo, & mea causa illas exer- cet, teneor illū liberum relinquere, ne sim illi causa mali. Conclusio manifesta est, quoniam ego sum causa non solum ob quam deliquit, verum ob quam in delicto persistit. Tertia conclusio. Si quis alium abs- que vi, & fraude induxit, in peccatum, etiā si consulto & ex animo induxit, alius autē scit se esse in peccato, estq; ei liberum exire dū voluerit, tunc in ducens non tene pecu- liari præcepto iustitiæ commutatiue resti- tuere, sed generali præcepto correctionis fraternæ sicut ceteros. Prior pars proba-

Nō sem- per qui plus no- cet, gra- uius pec- cat.

Secūda conclu.

Tertia conclu.

OTO
tre
dibus
DIE
13

tur. Primum, iste inducens proprie loquendo nihil ab altero sustulit: nam auferre nemo quidpiam nisi ab inuito, qui autem sciens, & prudens peccat, quantumuis precibus alterius succumbat, non facit iniuria, aliter non peccaret, dicente Auguf. in De vera relig. & 1. lib. retract. Peccatum adeo est voluntarium, vt nisi sit voluntarium, non sit peccatum, 15 q. 1. c. quod autem respondent autem Scot. & sui, quod licet taliter inducens non fit tota causa peccati, existit nihilo minus pars causae & occasio, & ideo manet quodam pacto restitutioni obnoxius. Contra hoc tamen est argumentum. Quando ego precum improbitate donum aliquod ab amico citra vim, & fraudem extorqueo, nullatenus illi teneor, vt restituam vi iustitiae, nisi mea liberalitate illi decreuero esse gratus. Pari ergo iure qui a muliere, vel prece, vel pretio consensum expressit in malum, postquam illa vltro consensit liber est qui extorsit, a restitutioni scietin. & consentienti non fit iniuria, de reg. iur. in 6. Et facit ad idem text. eod. tit. cap. nullus eodemque titulo, ff. l. consilij, quibus nimirum docetur neminem ex consilio, quod fraudulentum non fit, restitutioni obligari. Secundo aliter idem comprobatur. Nemo ei restituere tenetur, in cuius potestate non est restitutionem fieri: Deus autem solus est auctor gratiae, homo ergo eodem vinculo est solutus. Quod si vrgeas saltem obligari ad id quod potest, aliter argui. Nemo ei adstringitur restituere, qui sua sponte condonat quod sibi ablatum est, sed ille qui non vult respicere a peccato, virtualiter condonat quod ablatum sibi est, quoniam cum in sua potestate per solius Dei auxiliu positum sit diuinam gratiam recuperare, si non recuperat, videtur illam sua culpa negligere, atque adeo alter sit a debito liber, quia non retinet alienum. Etenim si ego furto sustuli auri pondus, quod expositum manserit, relinquo domino, vt quando ei libuerit possit sine mea nulliusve alterius opera capere, profecto si non capit, censetur illud tenere atque adeo ego non amplius teneor facere. Etenim neque obligor illum admonere vt capiat, neque rogare. Ecce quod tuum est aut capere, aut abire. Ad nostrum propositum. Vnde quaso obligat iniquum in bonam mentem reuocare, si cum ipse abique opera mea possit, minime

vult emendari? Accedunt & argumenta alia minora, nam secundum auctores contrariae sententiae consequens sit primum, vt si quis mulierem quae in fordidis iacebat ad fordidum actum induxit, teneatur eam emendare, quod nulla suadet ratio. Item, quod qui non potest eum, qui corrumpit in viam reuocare, teneatur saltem pecunia pro posse ei satisfacere, licet diuina gratia nulla sit existimatione pendenda, nam in honoribus ita viu fit, quod tamen in spiritualibus nusquam obseruatur, nulli .n. confessariorum tales restitutiones iniungunt. Tertio sequeretur, vt qui publice peccauit, singulis eorum quibus fuit occasio ruinae, teneatur restituere. Et accedit profecto (ut ait Syluest. in verbo, restituitio) non debile argumentum in fauorem huius sententiae, quod cum S. Tho. solertissimus omnium scrutator de hoc genere restitutionis nihil usquam meminerit, nullatenus iudicauerit esse necessarium. Addecimus autem in secundo membro, quod in gamine correptionis fraternae, quod est charitatis, teneatur talis homo corrumpere fratrem, & forsitan a fortiori vinculo, quam reliquos ceteris patribus, nam aliqui quem in maiori periculo uideo citius teneor corrumpere. Atque cum maxime quem quis illa vi in peccatum compulit, ut puta si quis mortis comminationem uirgini stuprum obtulit. At neque vinculum hoc exit lineas correptionis fraternae. Non inquam ingreditur iustitiae limites, unde Exod. 23. solum sancitur, vt qui dormierit cum uirgine, doceat eam, ducatque in uxorem, quod autem procreet eam emendare, non adhibetur. Haec dicta sunt, non ut habenas perditis hominibus laxemus, est enim enorme scelus hominem alienos mores veluti iniquitatis magistrum daemoneisq; ad ministrum deprauare. Nam etsi postmodum tanta adhibetur cura, vt errantem in viam reduceret, peccatum tamen ipsum, & tempus quo in peccato durat, resarciri vix potest. Sed tamen admonita sunt, vt quisque intelligat quousque Lex restitutionis obligando pertingat. In secundo argumento tangitur aliud dubium huic affine de illo, qui quenquam a religione professiones retraxit, aut inde detraxit. De hoc .n. pari iure, ut ex eis appareret, isti supra citati auctores pronuntiant. Palud. nanq. eodem loco citata adstruere

non formidat eum qui alteri propositum religionis sic diffusit, ut ne intrare persuaderet, vel alia via eum vitæ monasticæ subduxit teneri ad restitutionem in integrum, nempe aut illi ingressum rursus persuadendo, aut alterum eius loco substituendo, aut si neutra istarum via patuerit, obstringitur, inquit, idem ipse intrare. In eandem sententiam subscribit Anton. Florent. 2. parte tit. 2. cap. 2. Et ne opinio hæc monachorum tantum censetur propria, sequi eandem Adrianus in 4. in eadem citata quæstione. de bonis animæ restituendis. Et præterea Maior quæst. 17. & adducit Palu. exemplum Raymundi celeberrimi generalis ordinis nostri, qui eadem de causa habitum nostrum induit. Argumentum istud venatur ex cap. si seruus, primo, distin. 54. ubi iubetur episcopo ordinati seruam nesciente domino duplum eidem reddere. Inde ergo & fortiore (ut putant) ratione colligunt obligationem restituendi religioni in eo exurgere, qui eidem religioni monachum subtrahit. Verum est tamè Adrianum, & alios sententiam mitigare, dicentes tunc esse veram, quando quis vel religionis odio vel alio malo animo id fecit, scilicet autem, si amicitia ad id adductus est, aut parentum commiseratione. Nam tunc est peccatum committatur, restitutionis tamè lex non ligat. At vero neque opinio hæc multum probabilitatis habet. Prima ergo conclusio sit secundum moderationem Adriani. Qui bona intentione impedimentum est volenti monasticum institutum caeperet nullam facit religioni iniuriam, quippe quæ nullum tum ius acquiserat. Cui præterea accedit, quod licet monachatus professio in genere, adeo sit Evangelicum consilium, ut nullo sit alio opus particulari, tamen quod hic & modo & cum certis circumstantiis tale institutum suscipiatur, res est, quæ citra iniuriam in consultatione potest ascisci. Sit autem secunda conclusio. Nemo qui alteri, etiam in iquo animo monachatum diffusauerit, vel alia illi ratione obtulerit quo minus monachus fiat, obnoxius subinde sit restitutioni vel eidem faciendæ vel contentui de rigore iustitiæ, sed tantum tenetur charitatis lege & correptionis fraternæ. Conclusio hæc perinde atque superior, quin vero firmius demonstratur. Primum enim illi qui a religione retractus est, nulla debet restitutio, quia neque vi co-

hibitus est, neque fraude seductus, atque ad eoneque iniustitiam passus, nam ubi non inuenitur inuoluntarium, sed spontanea concessio, nulla subest iniustitia, atque adeo neque iustitia restitutionem iniungit. Sed tantum esse illic potest peccatum contra charitatem, quæ ideo charitas postmodum admonet correptionem fraternam fieri. Enimvero quandam radicem habuerit peccatum, scilicet vel contra charitatem vel contra iustitiam, talis est virtus cui emendatio competit. Secundum argumentum est superiori simile. Ille qui a religione est impeditus, in sua post habet libera potestate suum prius propositum exequi, si autem non vult, tunc ille qui eum adduxit, exoneratus est onere restitutionis. Et sunt argumenta hæc inde fortiora, quod perniciosius est hominem in peccatum contra legem adducere, quam a consilio religionis reddere. Neque vero restitutio necessario est religioni faciendæ. Nam nullo pacto videtur argumentum, quod religio illa & ordo ius quoddam habebat, saltem proximum. Enimvero illud semper dependebat a voluntate illius, qui poterat a proposito retrocedere. Quod si sua sponte mutauit, nulla restat obligatio restituendi. Immo eadem ratione addiderim, quod etiam si quis a professione neophytum, puta qui habitu indutus est cathecumenus, absque vi & fraude abduxit, licet graue committat peccatum, tamen dum non sit nisi contra charitatem, nulla iustitia eum obligat ad restitutionem. Nam si ego istum iam ad ornantem intrare hanc religionem ad aliam diuertirem, non sio debitor priori contentui, ergo nullum habebat ius quod me obligaret etiam si simpliciter extraxissem. Quin vero neque ille qui iniquissimo animo professo persuaserit exire, plane video quo iure ad restitutionem teneatur. Neque argumentum quod a ferui similitudine deducitur, profusus in contrarium cogit. Etenim quidquid de seruo sit, de quo idem iudicium erit in conscientia, quod secundum leges ciuiles fuerit, non tamen eadem apparet ratio de monacho. Mancipium enim dominus in sua propriam utilitatem veluti equum suum possidet, de monacho autem non sic censendum. Nam qui se diuino obsequio mancipauerit, etsi astrictissimi sint religionis voto, non tamen possidentur ut serui, ob Prælatorum temporale commodum,

Aliorū.

Prima conclusio.

Secunda conclusio.

OTO
ure
dibus
DIE
13

dum, sed ob suum ipsorum spirituale. Quia re seruitus illa libertate plena est, qua licet monachus abutatur, habitum exuens, tantum obligatur lege obedientiae redire, dignus efficiatur regno caelorum. Et idco si sua sponte exierit, nulla inde nascitur civilis obligatio ad restitutionem.

Tertia conclusio. Tertia conclusio est. Si quis alium ui, vel nimis, vel fraude, seu retraxerit seu extraxerit a uita monastica, utpote dicendo non esse bonam, ille, quia contra iustitiam fecit inuoluntarium hominem promouendo, tenetur, fateor, delecta fraude veritatem docere, & vim amouere, ut libere possit redire, teneturque forsitan propter illam iniuriam procurare, ut iterum in conuentum recipiatur. Si tamen non redit, nullum tamen super est restituendi ligamen.

Quarta conclusio. Quamuis quis iuuenem vel impediit vel abduxerit, vel vi a monasterio expulerit etiam illum qui fuerat professus, neque tenetur alium loco ipsius subrogare, neque ipse intrare. Hanc conclusionem praeterquam superioribus rationibus, hac praesertim mihi persuadeo. Consilium religionis nemo nisi cum omni libertate sequi tenetur. Est enim religio, quippe qua homo ab se abdicat propriam libertatem, perdifficilis, ob idque lege sancte decretus est annus integer probationis. Nullo ergo aut metu aut commissione delicti potest quis in religionem obrudi, etiam si quis monachos plures ut exirent peruerteret. Neque ullus potest casu dominicum illud uerbum mutare, quo ait. Si vis perfectus esse, uade, &c. sed uniuersum hoc relinquendum est libero cuiusque arbitrio. Nemo ad fidem nisi spontaneus admittitur. Qua ergo lege possumus ad opera consilij inuitum cogere? Contrarium porro vos canonicae leges doceant, quae licet vel adulteras, vel haeresiarchas, vel scelestissimos alios intra monasteriorum septa atque in arctissimas cellulas occludant, neminem tamen ad professionem religionis cogunt. Isti ergo qua ratione putant institutis monasticis fauere, sunt forte in religionis uota, quae liberrima esse debent, in iurij, eaque dum homines eo cogunt, odiosa reddunt. Accedit huc, quod forsitan tetrahenti alium minime illud congruit institutum religionis, neque forte conuentui expedit. Hac enim de causa statutus est professionis annus,

ergo si ante ingressum fecit sibi non esse felutare, nequaquam intrare tenetur. Pagnat aduersum illos validum argumentum. Sequitur enim ad eorum opinionem quod qui professum monasterio ademit, profiteri cogatur. Consequens tamen est contrarius concedens probationis annum, quo quis expertus fuerit, non sibi ex esse tale institutum, libere recedat. Accedit praeterea, quod non semper est personarum paritas. Virum vir illustis aut egregie doctus teneatur id eo religioni se macipare, quod religioni vel parum vel nihil uile extraxerit? Extat deinde argu, quod restitutio in foro conscientiae non obligat nisi illis casibus, quibus si ueritas publice costaret, obligatio secundum leges oriretur in foro exteriori. At uero neque Papa, neque Praetorum ullus talis reum criminis compelleret illo pacto restituere, nulla ergo est obligatio in conscientia. Quinta nihil secus adhibenda est conclusio. Qui conuentum aliquem aut religionem persona aliqua expollauit, quae religioni erat frugi (nam de inutilibus nullus iubeisse potest scrupulus) forte teneatur de damno dato, neque uero integrum, sed ad prudentium arbitrium, ut qui rectorem Cathedralis uel fraude deumentarer, uel vi exire constringere, teneatur de damno cessantium prouentuum. Haud tamen hoc tanquam mihi competentissimum statuerim, immo standum arbitror tunc foro exteriori, nam (ut dixi) non eadem est hic proffus ratio quae de seruo. Hac autem disputata sint de iustitia, nam de consilio aliud est Peregre regie namque fecit Raymudus, per suum ipsius ingressum damnum compensando, quod religioni dederat. Tertium arg. iam nos in considerationem mittit restituendorum temporum alii non honorum. Hac item in triplici sunt diuisa. Alia quippe sunt corporis, alia uero exteriores facultates, ac tertia inter haec media, puta honor & fama. Quod Ioannes in sua Canonica diuisio. Omnia quae sunt in mundo, aut sunt concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia uitae. Inter haec autem illa sunt nobis congenita penitus ac naturalia, quae adeo potiora, quam ad corpus arriuent. In quibus primus est uita, qui per homicidium tollitur. De qua S. Th. ac Theologi summo consensu rident in tali casu, quia equiuolens restitui nequit, sed esse ut fiat possibilis compensatio, ueluti quia Deo & parentibus

sibus reddere ad iustum non valemus, vi-
 pore a quibus suscepimus vitam, sufficit eis
 reddere quantum possumus. At vero ope-
 rapientum est hoc pressius explicare. At
 quoniam primis reuelatum est ex superioribus
 necessariam esse homicidam, & resti-
 tutiōnem facere damni dati, & satisfactio-
 nem de iniuria; & ideo dicitur utraque est du-
 bium in foro conscientiae: nam in foro ex-
 teriori posita est talionis poena, ut iuxta ver-
 bum Domini, Qui gladium accepit, gladi-
 o pereat. Hoc autem nihil ad nos, qui
 tantum institutum confessarios ad poeni-
 tentias iniungendas. Dicamus ergo prius
 de damno dato. De quo est omnium con-
 clusio, quod si occisus familia iudore pro-
 prio alebat, tenetur tunc homicida illud
 damnum compensare, alendo eandem fa-
 miliam. Et ratio fit illis comperta ex natu-
 ra commutatiue iustitiae. Sustulit illa vi-
 dum, & orphanis alimoniam, reddat ergo.
 Sic enim decretum est cap. fin. de iniur. &
 dam. dat. Si tua culpa datum est damnum,
 iure super his satisfacere te oportet. Hi au-
 tem sermones vniuersales, sunt magis veri,
 & minus viles. Opus est namque respondere
 an quicumque sit illi homicida, & quantum
 quod fuerit defuncti familia, debeatur illa per-
 petuo sustentare. Maioris 4. dist. 1. q. 1. 9.
 dubio postremo ait teneri homicidam tan-
 tum reddere heredibus defuncti, quantum
 ipse iudicio prudentium lucratus fuisset to-
 ta vita, deductis laboribus, quia non tantum
 inquit, debetur quiescenti homini, quantum
 laboranti. Hoc autem nihil est dicere, quonia-
 m si illi qui suis manibus victit, laborē ade-
 merit, nihil reliquit, cessans quippe ab o-
 pere nihil lucraretur. Itē argum. est contra
 hoc vrgentissimum. Si enim quis quenquam
 ab opere, & labore cohibet, in integritate
 tenetur de damno, ac si ille laboraret, nam il-
 le accinctus est operi. Si tu ergo illi obstas,
 adstringeris ei quod ipse lucraretur, refun-
 dere. Et ideo Scot. dist. 1. 5. quaestio. 3. ait tale
 homicidam teneri ad sustentationē fami-
 liae defuncti, non solum vxoris, & liberorum,
 verum si ille matrem quoque, & propinquos
 nutrebat, vniuersos quoque cogit ipse pa-
 scere. Et sequitur eum Adria. eadem dist.
 citatque in eandem sententiam Specul. & Pa-
 nor. dicentes, quod quisque hereditum potest age-
 re pro opere defuncti, quas postea exerce-
 re toto suae vitae tempore. Hoc autem re-
 gula non est ad amissum certa, sed dura val-

de circumspectorum conscientijs. Sequeretur
 enim, quod homicidia ante iudicis con-
 demnationem in summam pauperiem red-
 digi deberet, & talem deberet impone-
 re confessarius poenitentiam. Vnde si homi-
 cidam pauper est, qui tantum lucratur,
 quantum ille lucrabatur defunctus, tene-
 retur totum dare, & nihil sibi reliquum fa-
 cere. Quod si forte ille occisus erat merca-
 tor, cui ampli proventus proueniebant, &
 homicida tunc est mercator, teneatur
 tantundem heredibus refundere. Adria-
 nus concedere videtur. Maioris vero ne-
 gat. Nam dicit, quod postquam familia ha-
 bet aliunde victum, non tenetur homicida
 illum illi suppeditare. At vero hoc nihil re-
 fert: nam si nudam commutatiuam iusti-
 tiam consideres nihil interest sint, ne ha-
 redes diuites, an pauperes. Etenim (vt 5.
 quaestio. superioris libri dicebamus) non
 hoc attendit, sed praecipit, vt quantum ab-
 latum est reddatur, modo qui abstulit,
 soluendo sit. His ergo praetermissis certis-
 sima quae hic potest conclusio stabiliri, est
 haec. In his quae secundum speciem re-
 parare nequeunt, restitutio est ad arbi-
 trium prudentium facienda. Neque particu-
 lariter aliud s. Thom. responderet, nimi-
 rum intelligens nihil posse certius consti-
 tui. In hoc autem arbitramento habenda
 est ratio personarum, tam occisi, quam
 occidentis, quam etiam heredum: nam (vt
 modo disputabamus) nulla aliam regula-
 rum est solida. Quapropter haec est quae
 prudentibus habetur in vfu. Atque adeo
 plus haec conducit prudentium sententia,
 quam Theologorum scientia, vel Iuricon-
 sultorum. Quando enim homicida est di-
 uitijs praepotens, maior est ei restitutio in-
 iungenda, quam si egeret, & si occisus in-
 tils erat suis minor quam si erat frugi. Est
 praeterea in hisce iniurijs considerandum,
 quod qualitas defuncti non tantum pen-
 sari habet ex vtilitate ipsius, indigentiaque sui-
 rum, verum etiam ex valore, & dignitate per-
 sonae. Nam qui virum ingenuum literis, aut
 alta ratione insignitum occidit, ad maiorem mul-
 to restitutione tenetur, quam si personam in-
 feritioris classis trucidaret. Falluntur ergo,
 qui arbitrantur ob id, quod non reliquit fami-
 liam inopem, non esse restitutionem necessa-
 riam, quia talis persona multo plus erat q.
 alia. Quin vero, & occidendi modus, si per
 insidias, aut fraudem, aut per insignem atro-
 citatem

OTO
 ure
 pius
 III
 13

Dubio
 Opinio
 Maioris
 Impo-
 gnatio
 Scotus
 Impo-
 gnatio

temporali dato, deque compensatione in iuriæ. Sed est nihilominus saluberrimum consilium, quando interfectus indiget. Nã si à fide catholica alienus vixisset, ridicula esset talis restitutio. Restat autem dubitationis non nihil, qui sint illi hæredes, quibus faciendâ est restitutio de necessitate. Ait enim Scot. quòd si ille defunctus aliebat parentes & alios cognatos, & propinquos, omnes tenetur intersector pariter sustentare. Et eum sequitur Adrianus, & alij. Respondetur tamen per temperamentum huius sententiæ. Sunt enim aliqui hæredes necessarii nempe qui tale ius habent, ut ne queant in totum ab hæreditate excludi, sicut sunt vxor maritus, parentes, & filij hos enim tenebatur pater sustentare si egerent. Quapropter & hic hæredum ordo succedit in ius defuncti, quibus ideo de iustitia faciendâ est restitutio. Et ratio est, quòd homo est quoddam bonum, non solum suum, sed vxoris, & prolium, & parentum. Et ideo qui hominem gladio sustulit illis iustulit. Alij vero sunt hæredes solum ab intestato, qui tamen non sunt necessarii, ut fratres, & inferiores cognati. Et his rigore iustitiæ, in conscientia non tenetur homicida, nam licet defunctus sua liberalitate illos aleret, non ideo illa obligatio transit in homicidam. Alias teneretur pariter alere amicos, & famulos, & quoscunque ille in domum receperat. Verum est tamen, quòd in foro emetori fratribus & reliquis, agnatis, quia ius habent agendi de iniuria, solet, ut eam remittant, pecunia rependi, non tamen quòd pro damno dato illis quidquam debeat. Quod si super his perconteris, virum heredes homicidæ si ipse viuens nõ faussisset, teneantur de damno in conscientia? Respondetur, ipsos teneri, si defunctus bona reliquit, alias minime. Iniuriam autem compensare, non item conuincuntur, nisi viuens homicida condemnatus esset, transiretque in rem iudicatam, ut pro iniuria tantum solueret.

De 4. ar. 9. q. 9. Sequitur, in 4. argumento de fama, & honore læsi, quomodo debeant restitui. Quælibet autem fama & honor differant, si sequitur. 9. ubi coram tractatus proprium habet locum, explicabitur. Nunc autem latius est nosse famam quæ bona est existimatio de homine publicitus habita per detractionem denegari ob idque infamator commodio nã quocunque possibili modo restituere, re-

farcireque eam tenetur. Est enim in bonis temporalibus post, vitam præcipuum. Neque vero est, sicuti ablata vita, irrecuperabilis, potest enim in integrum restitui. Attamen præstituendâ est statim in fronte regula. Quòd læsa fama non est necessitate salutis restituenda, nisi quando contra iustitiam aufertur, quæ regula vniuersalis est in omnibus bonis. Vnde cum S. T. tres assignet infamandi modos. Primus, inquit, cum quis s. verum dicit, & iuste non obligat ad restitutionem. At quia de hac re variaz circumferuntur opiniones, ne tanta auctorum citatione styllum obnubilemus, subiectis notabilibus rem aperiamus. Primum, ut obligatio restitutionis famæ oriatur, requiritur, ut vere fuerit oblata, vel obscurata, nam quandoq. ratione obiecta apparet aufertur, quæ tamen re vera non aufertur. Id quod quatuor modis contingere potest. Primo, si quid diffamatur, tali homo est, cui secundum humanam reputationem illa non est infamia. Dixisti aulicū hominem seruire, ut ipsi aiunt, aulicæ etiã foemine, licet suspicio inde oriatur, si modo feminam nullatenus infamare profecto viro non teneris ad restitutionem. Neque si dices descendisse in duellum cum alio, quamuis hoc secretum esset & foras mendaciū, quia tali hominum ordini nulla aut periquã exili oboritur ex his infamia. Secundo neque aufertur fama quando persona iã publice erat infamis. Mentitus es, v. g. me ericem tali nocte admisisse leonē, què non admiserat, re vera non esset peccatum mortale non restituere ei famam, quia nullam inde maculam ipsa contraxit. Tertio, si infamia est de re leuissima. Ut si quis aliū infamaret quod esset negligens in studio, & quod non ieiunaret. Quod diagesimam totā, quamuis mēdaciū esset, si persona illa erat vulgaris, p. nihil ducit. Quarto, si infamator vel non est fide dignus, vel ioco vñ dixisse, qum cui nulla datur fides, & si delictum incurrat, quia tñ nullam generat infamiam nullo se illaqueat restitutionis nexu. Præterea, requiritur ut alius famam obnubilet per iustitiæ delictum. Etenim qui more & lege verum crimen propalat, nihil aufert restituere teneatur. Ut si quempiam in iudicio recte accusasti, aut si per fratrem in correptionē ad maiorem emendā prudēter plures accessisti testes, quibus proximi delictū patefaceres, aut si bono amicitui consules

Regula de fama restitue da. Primū notabile.

Quatuor modis obiectio criminis homo non diffamatur.

Secundū notabile.

OTO
tre
dulus
DIE
13

lens, qui criminofum aut male fidum feruum recipere in suam familiam adornabat, id ne faceret admoneris, nullus istorum casuum iugo restitutionis hominem subdit. Mox, si quis quempiam in famet contra charitatem, non violando iustitiam, neque sic innectitur restitutionis necessitate. Detulisti criminofum in iudicium, qui re vera erat dignus supplicio, & testibus conuinci poterat, non tamen ad bonum suspiciens, sed iniquo animo, puta ex odio aut ex auaritia, ut illi in sua dignitate per ambitionem succederes. Deliquisti quidem contra charitatem & liberalitatem, non tamen restituere conuinceris, quia non fecisti contra iustitiam. Pari ratione si praelatus proderet reum, quem licite condemnauit, proderet autem quibus illud erat ignotum. Impingit quidem in charitatis iura, haud tamen restituere teneat. Neque vero qui legitime diffamatum in uno loco traducit in alio, ubi res non dū erat audita. Ad hoc requiritur tertio quod qui legus est non alia via famam recuperauerit, nam tunc immuatis si ille qui infamauit restitutionis, quippe cum alter iam habeat quod perdidit. Vt si ille quem de concubinato traduxi, adeo se compurgauit ut nulla mihi amplius habeatur fides, onere sum restituendi exoneratus. Ecce ergo tres conditiones ex quibus obligatio constitatur ad restitutionem. Vt auferas famam, & contra iustitiam, & quam alter non iterum in integrum reparauit. Post haec ergo ad singularia descendendum dicendum restat, quod duobus modis (ut ait S. Tho.) vna venit contra iustitiam infamatio scilicet quando quis falsum crimen imponit atque iniuste, secundo quando imponit verum, sed iniuste. Sed nunquid fieri potest ut impositio falsi criminis sit vnquam nisi iniusta? quid ergo opus erat post falsum, addere iniuste. Respondetur fuisse necesse, nam (ut lib. seq. q. 4. visuri sumus) iudex ante cuius tribunal ille legitime probatur nocens, quem ipse nouit esse innocenter, teneatur ipsum supplicio addicere, quo vique casu falsum illius crimen factum ipsa affirmat, iniuste tamen, & ideo ad nullam cogitur restitutionem. At vero neque iudex extra illum casum, neque vlla priuata persona sciens ac prudens falsum de alio crimen adstruere valet contra iniustitiam. Tunc ergo ille non faciet idoneam restitutionem antequam asserat se esse mentitum, nisi forsitan inter illos co-

uenerit, ut alia sit remoneratione contentus. De quo statim verbum alterum adhibebimus. Quin vero & hoc obseruandum est documentum, quod non satis est coram eisdem quibus mendacium dixeris, te mentitum asserere, verum teneris contrariam, quam feceras fide facere, videlicet quia homines procliuiores sunt ad credendum mala quam bona, iureiurando si opus fuerit, adhibitisque insuper testibus, monstrare debes falsum dixisse ut qui tua culpa fuerat infamia resperdit, tua quoque diligentia repurgatus euadat. Secundo modo, oblatio alienae famae fit contra iustitiam, quando quis verum crimen deiecit, tamen contra iuris necessarium ordinem. Vt si quis occultum crimen vel extra iudicium pro palauit, vel in iudicium accutando detulit, quod tamen probare nequiverat. Quando vero abas praetermisit ordinis iniurias, non fit subinde restitutioni obnoxius, ut puta si accusauit die festo, aut loco indecenti, aut non seruatis alijs ceremonijs, quae rei substantiam non mutant. Verum tamen hic restitutionis casus, perquam difficilis est, si fieri rite debet ac recte. Enimvero hoc certum est non licere illi infamato dicere se fuisse mentitum, esse enim hoc ipsum mendacium, quod pro salutes totius mundi neuiquam dicendum est. At quid quod S. Tho. & Scotus & plerique Doctorum aiunt, debere. Illum tunc dicere se peperam illud dixisse, atque iniuste proximum diffamasse, neque esse sibi habendam fidem, vique adeo vel parum vel nihil ad restitutionem confert, ut citius ac sapienter nocent. Alij ergo recentiores aiunt, infamato tunc debere uti amphibolis verbis, ut sic ipse non mentiatur, ut tamen alij arbitrari possint, fuisse mentitum. Sed re vera peior quam quod hoc genus esset mendacii, nihil utilitatis asserret. Ob id que sanus mihi semper visum est, quod & hic Caicetanus non amplius talem detractorem coram esse de re illa fari debere, sed bonam vbiusque eiusdem hominis existimationem dispergere, videlicet quantum citra mendacium valet. Et quamuis inde alij, quod non se ipse retractat, colligant verum dixisse, non tamen ipse amplius facere valet. At vero nonnetur ei, cuius famam vulnerauit, de domino dato, nempe si causa illius iniuria aliquam iacturam suorum honorum fecit. Non tamen in integrum, ac si per mendacium eundem

Tertium notabile.

Duobus modis quis contra iustitiam infamatur Dubium.

diffamasset, sed ad arbitrium sapientum prudentumque virorum. Veruntamen in his restitutionibus faciendis pensanda est rei possibilitas. Equis enim restituere valeat si ei quem diffamavit impedimento fuit, ne episcopatum, aut egregiam catheredram amplamve dignitatem obtineret? Debet ergo in hiis casibus consilium teneri sapientum. Tertius vero modus qui ab Scoto, & Richardo, & cæteris adijcitur iniuste infamandi, vltu venit, quando quis negat occultum suum crimen, quod aliter iniuste detegitur, siue in iudicio, siue extra. Vt dum occultus concubinarius, aut fur, præter ius denuntians, aut denuntiantem fuisse mentitum. Dubium enim est, eneatur ne illi restituere famam quam ei faciat, dicendo illum esse iniquum delatorem? Et quidem Caiet. hic, & in Summa, in verbo restitutio, vnumque eorum ait teneri alteri restituere, quando muuo sunt sibi iniucem iniuri, & nullus, vt ipse arbitratur, potest suam famam remittere. Scot. vero, & Richard. mitius respondent, nempe illum concubinarium non teneri sic denuntiatori restituere famam, vt occultum suum crimen fateatur, sed alius vt bis eum excusando, nempe dicendo bona intentione, & zelo illum fuisse adductum. Crediderim tamẽ, si meum est susculandum iudicium, quod licet hoc, quod Scotus admonet, salubre sit consiliũ, tamen secundum iustitiæ rigorem ille iniuste infamatus, nullatenus tenetur denuntianti, vel accusanti restituere, etiam si suũ crimen negauerit, ex qua negatione colligatur alium fuisse, vel mentitum, vel falsum locutum. Id quod & ante nos Syluest. adfluxit, in verbo, restitutio. 3. §. 3. Nam qui suo vitur iure, nemini iniurius est, atque adeo rigore iustitiæ, non cogitur illi quidpiam restituere, ille autem qui tali casu suum celat crimen, suo vitur iure. Quod si iquas, illum dum negat crimen quod fecit, in eant, & si eum iuramento id negat, peccare mortaliter, ex quo consequens apparet, alteri ad restitutionem teneri, responderetur primum qd pot celare tacendo, sineque affirmando, neq; negando. Secundo responderetur, qd si negando citra iuramentũ peccet, non tamẽ mortaliter, quia non perniciose mentitur, quando quidẽ ius habet celandi. Et quãuis deierans mortaliter peccet contra Deum, non tamen iniustitiam contra reuelatorem committit. Neque vtro,

vt Scorus putat, contra rempublicam, quoniam quamdiu ipse habet ius suum contemendi crimen, non est inobediens iudici, atque adeo neq; ad restitutionẽ cogitur. Est enim alta mente, illa supraposita regula seruanda. Nullum peccatũ ad restitutionem obligat, nisi sit contra iustitiam. Quocirca metaphysica hæc distinctio Caietani, qd accusator potest considerari, vel tanquam iniuste accusator, & tunc alter crimen negando, non facit ei iniuriam, sed tamẽ potest etiam considerari, tanquam homo, & tunc sit illi iniuria. Metaphysica inquam hæc distinctio, profectò nihil ad mores refert: nam cum ipsissimus homo sit, qui accusat, nullam ei irrogat iniuriã, qui se suo iure ab illo tuctur. Præterea, inanis est ille modus mutue restitutionis. Nam si qui accusauit, non potest dicere falsò se accusasse, quia mentiretur, sed accusasse iniuste, per hoc non refarcit alterius famam, immo potius confirmat rem verã affirmasse. Item postquam alter non tenetur crimen suum occultum confiteri, si diceret, vt vult Caiet. alterum non fuisse calumniatorem, illa esset quasi confessio proprii criminis. Ille ergo infamatus, non tenetur restituere accusanti, sed si alteruter, potius accusator qui priorem intulit iniuriam tenetur accusato. Præter hæc quando vterque teneretur, certum est, contra quam Caiet. censet, locum habere compensationem, vt scilicet iniuria pro iniuria remitteretur. Potest enim quisque suam famam, & remittere, & commutare, vt statim videbitur. Quartus denique modus iniuste infamandi est tanto perniciosior, quanto vstitior, & minoris aestimatus, nempe dũ quis quæ audiuit retulit. Audisti scilicet vicinã tuam amicum receperat, id autem, vt ingenium est hominum, statim in aures vicinæ hiisce verbis susurras. Hoc autem illud audiui, ego quidem non credo, sed audira refero. Et profectò ingeniosus, sed pestilens detrahendi modus. Nam quotu te ipsum sanctius iustificas, maiorem tibi arrogas fidem, & ideo peius infamas. Sic enim fama, vt ait ille, vires acquirit eundo. Quare et si Scotus loco citato distin. 1. §. 4. & Caiet. 2. q. 73. art. 2. illam censent non esse directè infamationem; quia ex natura rei non aufert famam, neq; obligare putant ad restitutionem, nisi ratione scandali, profectò ego nõ sic auderem tuas reddere conscientias.

Caiet.

quartus modus infamandi iniuste.

Scorus, & Caietanus.

OTO
tre
dibus
III
13

tias. Immo qui se infamat, licet non teneatur dicere se esse mentitum, quandoquidem id audiuit, tenetur tamen non solum dicere leuiter se esse locutum, verum & operam dare, vt opinionem quam alij conceperunt, illis adimat. Nisi forte res sit iam publica, vt alia via inferperit. Cauendum ergo est maxime ab huiusmodi susurris. Præter hæc autem de hac famæ restitutione multa Doctores controuerfantur dubia, quæ sunt ordine discutienda. Primum est, vtum cum detrimento propriæ famæ restituenda sit aliena? Apparet enim id non esse necessarium, tum quod vnusquisque debet potius suæ famæ cōsulere, quam alienæ, tum etiam quod fama quam ego alteri abstuli, non mihi accreuit. Debeo inquam quos deprædatus tum nummos eo restituere, quod mihi accreuerunt, ob id autem quod famam alterius obcurauit mea, non fuit facta elatior. Respondetur, nihilominus procul dubio cum propriæ famæ detrimento eam tenetur, quam læceramus, restituere. Nam licet nostræ propriæ quam alienæ accuratius debeamus prospicere, haud tamen vili liceret cum alterius iniuria sibi consulere. Neque dissimile est in alijs bonis temporalibus. Si enim alienam domum incendio absumpsisti, aut hominem coegisti suas merces, in vendas iactare, licet nihil tibi accreuerit, teneris nihilominus restituere. Vnde acutè profectò Aristot. 5. Ethic. docuit in huiusmodi iniurijs, licet non proprium tamen metaphoricum esse lucrum, nempe quod tuam explens voluntatem, alium deiecit, ob idque perinde teneris restituere, ac si quod abstulisti, tibi esset appositum. Hoc autem dubium, alterum parturit, vtum scilicet vsque ad hoc sit verum, vt nullam exceptionem admittat? Est enim præ graue, vt si Antistes, vel alter egregie existimationis, famam priuati hominis maculauerit, teneatur cum tanta iactura suæ alienam restituere, dicendo se esse mentitum, vel quid simile. Respondetur leges has morales non esse tanto cum rigore a uisculandas, sed vt sapientissimus quisque ponderata personarum qualitate censeret. & ideo personæ illustri satis est, si quam obtenebrauit alterius famam, pecunia, vel alia ratione compenset. Quod si alter noluerit, non tenetur infamator amplius facere: nam etiã in pecunijs si debeo decem quæ soluere non possum, nisi cum mil-

lium detrimento, profectò differre possum solutionem, vel aliam viam indagare soluendi. Grauius autem dubium huic assone, est, vtum fama sit cum detrimento propriæ vitæ restituenda? Caiet. namque a. 2. quæstio. 62. artic. 6. quem iuniores nonnulli sequuntur, tres rerum ordines distinguunt, nempe pecuniam, honorem, ac simul famam, & tertio vitam. De quibus hanc constituit regulam. Rem inferioris ordinis nemo tenetur cum detrimento rei superioris restituere, vt pecuniam cum detrimento rei eiusdem ordinis. Regulas autem eiusmodi ex viciis metaphysicis expressas, multo plus nimio Caietan. ad morum philosophiam accommodauit, quæ idcirco non possunt non esse fallaces. Profectò non est, quod ambigi possit, quin pecunia debeat nonnunquam cum detrimento famæ restitui. Primum enim in nemini fas est cum detrimento, & iniuria alterius suum protegere honorem, & famam, neque alter, qui laesus est, tenetur sui suo etiam pecuniario cedere, vt qui iniuriam inuit, suam protegat famam. Sursuratus es vobis gratia, amplam pecuniam, haud dubium quin debeas omnem adhibere diligentiam, vt secreto restituas. Si tamen neuiquam sine fame, & honoris periculo potes, non ideo debet alter sua denudari substantia, maxime cum dampnū illius graue est. Haud negamus quin debeat respectus haberi famæ & pecuniæ, sed tamen, cæteris paribus, maior est ius innocentis, qui a te iniurè laesus est. Secundo, quauis metaphysicam rationem inire velimus, etsi fama genere suo præstantior sit quæ pecunia, tamè tantum potest æris accumulari, vt cumulus ille multo sit præstantior fama tua. Est quidem aurum suo genere argenteo præstantius, sed tamè tantum esse potest argenti pondus vt multo restituatur pluri, quam minus auri. Porro ergo illa regula valde perniciofa est in re publica, quam idcirco abstulit, vt vltus credat, qui non studet conscientie conuulere. De vita autem, quæ quis cum eius periculo aliquam tenetur restitutionem exequi, vrgentius dubium est. Etenim cum, vt supra diximus, non modo nemo sit dominus vitæ, verum neque ob id vllum delictum teneatur se morti offerre, vt libro proximo dicturi sumus, aut mortem sibi

Primū
dubiū.

Alterū
dubiū.

An cum periculo vitæ tenetur restituere, non solum pecuniam aut famam, verum neque vitam quam alteri abstulit, etiam si insignem vnam occiderit. Et in hoc esse fallit regula posita. Quod res debeat semper restitui, et cum periculo rei eiusdem ordinis. Secundo nihilominus, saluo meliori iudicio, crediderim singularem posse euentum contingere, quo quis cum periculo propriæ vitæ tenetur restituere, non solum famam & honorem, verum etiam forte rem pecuniariam. Exempli gratia. Si quis illustrem familiam de hæresi aut de cruce lese maiestatis mendaciter diffamasset, ita vt nisi mendacium retractasset, eadem profapia perpetua illa labe maneret infecta, deberet quidem omnem adhibere diligentiam, vt vitam propriam in tuo constituendo testimonium peremisset. At vero etiam si non posset sine periculo vitæ, credo nihilominus quod teneretur. Veruntamen prudenter discernendum est, dilectum ne & damnum iam transierit an vero sit semper dependens. Occidisti hominem, vt dicebam, quem iam in lucem restituere non potes, non teneris vt pecuniam pro illo restituas, periculo te mortis exponere, neque si famam denigrasti, quam infamatus recuperare non potest. Sed tamen de illo casu loquor, quando ex te fama actu pendet vt recuperari possit. Idem censuerim de vita, vt si ob tuum solum falsum testimonium victus quispiam est, qui morti addicitur, profecto teneris etiam cum periculo vitæ tuæ illum morti eripere, in quam tu illum adigis. Secus, si tu crimen commisisti, ob quod ille falso condemnatur. Enimvero si tu illi non imposuisti, nihil tua refert, ob idque nulla lex te ipsum nunc proderet cogit. Quid autem, dum quis famam restituere non potest? D. Thom. ait debere aliter compensationem facere, idemque Scotus in 4. distinct. 15. secundum tenorem illius glossæ super cap. ecclesia. vi. lre pendens. nihil innouit. Cum res restitui non potest in alio æquiualentis fieri debet restitutio Syluester vero in verbo, detractio. §. 4. affirmate audeat contrarium, illa nimirum similitudine ductus, quod sicut pecuniæ

debitor dum non est soluendo, non tenetur honorem aut famam exhibendo recompenlare, ita neque qui famam restituere nequit, tenetur pecunia satisfacere. Et habet probabilitatis non nihil. Nam alias qui neque per pecuniam potest restituere, deberet eam orationibus vel alia via repensare. Nihilominus non est ab opinione regia diuertendum. Enimvero cum pecunia pretium sit omnium rerum, illa æstimatur & honor & fama. Et ideo per illam aut per aliam pecunia æstimabile, facienda est horum restitutio. Quando vero illa deest, non est cur per orationes vel per honores restituatur, quia hæc non sunt rerum pretia. Super his autem omnibus potissima hic quæstio de hoc disputatur, vtum fas cuique sit suæ remittere famæ restitutionem? Cuius vtique partem negatiuam tuctur Caietanus 2. 2. quæst. 73. artic. 2. & in sua Summa, verbo, detractio, cui non desunt alij recentiores sequaces. A qui fundamentum eius est hominem non plus esse famæ suæ & honoris dominum quam vitæ, atque adeo sicuti occidere se non potest, neque eandem facultatem alteri facere, ita neque famæ suæ restitutionem remittere. Sed tamen hæc quæstio non est quod magnum nobis negotium hic faceret, quippe qui supra quæstione reitia contrarium fundamentum iecimus & vt arbi tro constabiliuimus, nempe quod homo est honoris sui & famæ dominus sicuti pecuniæ, tametsi in eodem ordine pluris habenda sit quam pecunia, secundum illud Prouerborum 22. Melius est bonum nomen, quam diuitiæ multæ. Ex quo quidem contrario fundamento contrarium modo eliciamus conclusionem. vide licet remittere famæ restitutionem atque honoris, genere suo non esse peccatum mortale nisi circumstantia personæ scilicet quia est in publica dignitate aut magistratu constituta, aut forte alia ratio mortale illud sufficiat. At si absq; ylla causâ illam qui remittat, aut se non grauiter infamet, erit ei peccatum veniale, sicuti prodigaliat pecuniæ quæ genere suo non est mortale, vel si item in eodem ordine paulo de formis. Et ratio est quia eiusdem ad seipsum in his quo rum homo est dominus nulla intercedit ratio iniustitiæ, sed erit peccatum præter charitatem, qua quisque tenetur se & suâ diligere,

Sententia auctoris.

Caiet.

Solutio dubij.

Prima conclusio.

Soto, de iust. & iure. 2. gere,

OTO
lre
dibus
III
13

Secūda
conclu.

gere, quod quidem in temporalibus non attingit ad mortale. Ex qua quidem conclusione subinfertur secunda scilicet quod si quis aliqua bona & honesta causa ei qui se infamavit citra aliquam restitutionem pareat: nempe ut illius qui alias probus est, honori consolatur, aut propter aliam pietatis rationem, non solum nullam contrahet culpam, verum & officium præstabit charitatis. Loquimur enim semper absque circumstantia personæ publicæ. Conclusio est non solum nostra, verum Adriani, auctoris non infamæ notæ, in quarto, quæstione penultima, de resitu quinetiam S. Thomæ expresse, quidquid Caieran. contra conetur. Ait si quidem secunda secundæ, quæstione 64. artic. 5. hominem esse constitutum dominum sui ipsius per liberum arbitrium, & ideo licite de seipso disponere posse quantum ad ea quæ pertinent ad hanc vitam. Neque quidquam excipit præter transitum huius vitæ ad aliam. Vbi palam asserit omnium præter solam vitæ esse hominem dominum, & q. 53. art. 4. absque ullo ænigmate explicitissime ait in arbitrio hominis positum esse detrimentum suæ famæ patri, nisi hoc uergat in periculum aliorum ut puta si quis persona sit publica, semper illud Grego. hom. 9. super Ezech. Linguas detrahentium sicut nostro studio nõ debemus excitare, ne ipsi pereant, ita per suam malitiam excitatas debemus aquanimitate tolerare, ut nobis meritum crescat. Quin uero non solum ex doctoribus uerum etiam ex Euangelio id non est illatum difficile. Haud enim Christus tantam honoris & famæ curam nobis commendauit ut declararet, non habere nos illorum dominium. Immo Matth. 5. & alibi sæpe, honores omnes cum splendoribus huius mundi in pendio nos admonet ut abiciamus. Et de fama ait Paul. pro minimo habere, iudicari ab hominibus. Non ait pro nihilo, sed pro minimo, quia fama aliquod bonum est, sed non precipuis. His adiecimus loco citato sanctorum exempla puta, Ambrosii, Augustini, & Anselmi, qui seipsum in suis scriptis humilitatis gratia diffamarunt. Quod certe non fecissent, nisi intra limen uirtutis id illis licuisset. At si fundamentum illis satis demonstrauimus, quod arbitror demonstrasse, nempe hominem esse dominum suæ famæ, nulla est ratio cui hic

Grego.

Paul.

Paul.

Paul.

in confirmandis his conclusionibus immo remur sane quæ inde plane colliguntur. At uero quando infamia esset heresis aut apostasie quæ contra fidem & religionem & religionem militant talis infamia non est ferenda, sed omnino repellenda, & quæ fieri maxime potest abtergenda, exemplo Christi, qui, ut legitur Matth. quarto. cum alias sibi illatas a demone iniurias equanimiter tulisset, ubi de idololatria eum tentauit accerbare utus in eum est. Hæc autem conclusiones apertius etiamnum dilucidabuntur lib. proxime sequenti, quæst. 10. ubi ex eodem fundamento collectum sumus non esse homini contra iustitiam seipsum infamari permittere, quin uero quandoque uirtutem. Et reuera contraria huic nostre opinio turpiter derogat iuribus amicitie. Possem enim pro amico tantam exponere, quantum illius non tim dominus, cur ergo non possim exponere famam & honorem? At uero non desunt contra contrarium nonnullæ obiectiones. Prima uidelicet, quæ ex Sapiente adsciscitur. Curam habe de bono nomine, bonum enim nomen melius est quam diuitie multe. Respondetur tamen curam, quæ habenda est boni nominis, eundem esse, quæ nobis uirtutis incumbit, utpote cuius præmium est bonum nomen. Debemus ergo bonum procurare nomen insequendo uirtutem, est enim eius umbra. Quapropter sicut eum, qui recta pergit ad solem umbra sequi ut, sic & qui uirtutes colit subsequitur honor. At quia, ut ait Aristor. honor non est in potestate honorati, sed honorantis, non est tanta cura facienda per se bonis nominis. Propter quod dicebat Paulus, perpari facere iudicari ab hominibus. Et Aug. 11. q. 3. can. sententiæ. ait Secundo Manicheo. Senti de Aug. quidquid libet, sola me in oculis Dei in conscientia non accuset, immo qui bonum nomen nisi per uirtutem procurat nunquam illud attingit, sicuti qui Soli terga uertit, umbram quam persequitur nunquam assequitur. Quod si nobis eundem Augustinum obijerimus. 1. 1. q. 3. can. uolo ut homines crudeliter aut propria famam contemere. Nam uita, inquit nostra, est necessaria nobis, sed fama nostra necessaria est alij. Respondetur non insinuasit Augustinum famam nostre non esse penes nos ipsos. Imò id potius uita debuisse asserere, cuius nõ sumus dñi & tñ ai, quod uita nõ

Prelat' negi- gens famā pec- ca: mor- taliter. Quorū- dam opi- nio.

Con- tra.

bis est necessaria. Sed tantum ait, quod licet fama res sit propria nostra, sicut nostra pecunia, vbi tamen opus illa fuerit reipub. debemus per bonam nostram famam ei seruire, sicuti qui diues est suis pecunijs. Attamen inde hoc tantum sit consequens, quod homo in dignitate constitutus, aut reipub. necessarius, famam propriam functioni mancipatam habeat & obligatam, vtpote sine qua gubernare nequit subditos, & ideo non ita possit eam negligere. Haud tamen inde sequitur, quod priuatus homo teneatur suam seruire famam, sicut neq. alia bona temporalia, præter quam quod Augustus loquebatur quibusdam mulierculis, quæ consilio humilitatem vendicantes, diffamabant sese admittentes ad se viros, quod certe non erat licitum. Hinc ergo ad præfectos gradum faciamus. De quibus prima sit nostra assertio, quod prælatus quandiu prælatus est, contra iustitiã moraliter peccat, si in re præcipui momenti suam negligeret famam, quando, vt modo dicebam, habet illam officium mancipatam. Attamen si non esset persona adeo egregie vtilis reipublicæ, & vellet magistratum abdicare, non magis teneretur seruire famam, quam persona priuata fecerit, si vult in loco publico perseverare. Ex his autem pleriq. colligunt, eum qui prælati famam dilacerat, non illi tantum obligari ad restitutionem, sed etiam subditorum collegio. Nam fama, inquit, non sua est tantum sed & collegij. At vero absq. moderate distinctione non id crediderim. Fama enim prælati sua est propria, ac si periona esset priuata, licet ad suam functionem illa inde geat. Ob idq. dum infamia de prælato tantum dispersa est, puta quod concubinam habet, vel aliud crimen in quo subditum cum illo non participant, illi satis est restitutionem fieri, licet maior sit faciendi obligatio quam si persona esset priuata. Si tamen ipse ab restitutione infamiatorem absoluat, profecto crediderim, licet ipse male faciat, alium nihilominus tutum manere, neque quidpiam amplius debere collegio, sicuti si suam prodigeret pecuniam, quæ egebat vt erogaret in pauperes. Nam ipse est dominus suæ famæ, licet male dispenderit. Secus si crimen totum collegium subnotaret, vtputa si infamaretur de simonia, aut de heresi vnde subditi infamiam participij contraherent, tunc etenim & col-

legio debetur restitio. Ex his, quæ dicta sunt, dubiolum aliud so vrum euasit, nempe vtrum possit compensatio fieri in fama? Plane enim colligitur fieri possit, vt si tu meum de re aliqua corolisti nomen, atq. ego vicissim tuum, non solum couenire possumus, vt vterq. cum suo maneat vulnere, si personæ sumus priuata, verum etiam mihi licet non tibi velle restituere nisi eandem tu mihi solutionem facias. Probatur, quoniam, vt diximus fama potest per pecuniã repensari, & ideo sicut in nummis, ita & in fama locum habet huiusmodi cambium. Haud tamen Infamatus potest per modum vindictæ infamatoris nomen ledere, sed tunc du taxat, vt vim vi repellat, prodeudo scilicet aliquid verum eius crimen, quod ad labefactandum illius testimonij necessarium est. Quintum argumentum. Vbi de honoris restitutione inquisitio fit, non est tantæ ambiguitatis. Differunt autem honor & fama, vt q. 9 latius dicturi sumus, quod bona fama est bona existimatio & opinio quæ de homine habetur quæ ideo per detractionem denigratur, nempe aut per impositionem criminis falsi, aut per veri propalationem. Honor vero est reuerentia quæ alteri sit propter aliquam excellentiam, aut virtutis, aut generis, aut magisterij, aut doctrine, &c. quiquidem honor deturitur auferiturque per conuicia aut contumeliam. Ob idq. facilius restitui potest, quam fama scilicet per contrariam reuerentiam. Sed de hac tamen reuerentia hasitari assolet, vtrum ad honorem rependum satis sit veniã petere? Ad quod Caiet. q. citata. 2. 2. q. 72. art. 3. impertinentem esse censet ad honoris restitutionem, veniã petere. Haud tamen tam absolutum verbum profere a sum, sed per hæc documenta potius incunda est responsio. Primum, petere veniam, decensissimus est & rei accommodatissimus modus honoris restituendi, quã doquid restitio per antidotum fieri debeat hoc est per contrarium. Vnde cum contumelia & conuictum signa sint contemptus videlicet quam contumelior vt superiorum si gerit alterum subigens, proprium antidotum est contraria humiliatio, etiam corporis inflexio. Secundum assertum est hoc neq. sufficere semper, neq. semper esse requisitum, sed prudenti arbitrameto opus esse. Quod enim non semper sufficiat, patet nam aliquando contumelia est tanta, vt id

Infamã do vim vi repellere licet.

De gno arg. d. ff. de fama & honoris Dubiũ.

Opinio. Caieta.

Primũ docu. mētũ.

Secũdũ.

Prælati negligenti famam peccati moraliter. Quod dicitur in principio.

OTO
tre
dulus
III
13

non sufficiat, sed alia sit compensatio requisita. Quod autem neq. id requiratur, liquet ex regula beati Aug. qui ait, non dicere prelatos veniam a subditis petere. Quare neq. plebeius homo iusta ratione a viro illustri tantam humiliatione exigeret, sed aliter fieri posset restitutio. Quia adde cum mos inter nobiles & illustres non sit hmoi venias petere, non sunt a confessoribus ad illas cogendi, sed more suo, qui tamen ab euangelico non exorbitet, eiusmodi restitutiones facere. Ad hec discernit quoq. opus est, quantum ad illos qui sunt contumelias passi, quo sit eorum conscientia ad remittendum iniuriam stringenda? Tenentur enim non hre aium vindicandi se priuata auctoritate. Nam vt habetur Deu. 32. & ad Rom. 13. Mihi vindictam, & ego retribuam, sed tamen non tenentur autē damnum acceptant iniuriam remittere, dū tamen more & ordine per publicā ptatē eā exequant.

De his qui passi sunt iniurias.

Ad sextū argu.

Ad sextum argumentum de eo, qui obstatulum est alteri, ne beneficium adipiscatur, S. Th. respondet tribus dictis. Primū: Si quis iuste, puta intendēs honorem Dei, vel ecclesie commodum, minus dignum impediatur, vt sacerdotium digniori conferat, nulla inde emergit restitutionis obligatio, quia nulla interuenit culpa. Secundum dictum est. Si quis iniuste, odio scilicet eū consilio, vel alia via qui dignus est & idoneus impediuerit, antea tamen quam prelati aut electores firmatum habeant animum ei conferendi, tenetur ei compensationem aliquam facere, conditionibus personarum perpētis & propinquitatē, in qua erat ad obtinendū, secundum sapientis arbitrium. Non autem, tenetur in totum, eo quod provisio illa impediti poterat. Tertium asseritū. Si autem eum quis impediatur beneficium obtineat cui prelati firmiter iam conferre cōstituerat in totum, per regulam Aristotelicam argumento creatam. Quod parum distat a re, nihil distare videtur, secundum tamen possibilem facultatem. Antea vero quam ad istorum examinationem descendamus, quæ de impediente, asserita sunt, explorandum est de conferente, an si non conferat digniori, aut saltem digno, ad restitutionem teneatur, & cui sit illa faciendā? Hoc enim hic a D. Th. desideratur, cum tamen inde res tota pendeat. Et opinio Caiet. hic, artic. in dubio tertio pro indubitato habet, quod non conferens di-

Tertium.

An qui

non conferat digniori, vel digno teneatur ad restitutionem.

Opinio Caiet.

gniori, teneatur eidem ad restitutionem. Nam peccat inquit, contra iustitiam distributiuam, & certum est huiusmodi iniustitiam obligationem patere restituendi, nā distributor tenetur id quod est totius reipublice, partibus applicare. Quare si alicui pro merito non conferat, deinceps distributiuam iustitiam vertitur in commutatiuam secundū quam restituere ei tenetur vt plane D. Tho. ait. r. huius questionis in solutione docuit. Et quidem si Caiet. fundamentum esset veritatis germanū, indubitabilem esset conclusio. Arbitratur namq. bona ecclesiastica perinde omnino se hre ac bona reipublice, quæ sola distributiuam iustitiam debentur ciuibus, vt potest quæ in bonū eorum instituta sunt. At vero fundamentū pro hoc nostra virili falsitatis redarguimus. pro quo vlti. vbi & factis oraculis & bonis rationibus contrariū constabiliuimus, nepe quod quamuis negandum non sit quin beneficiorū collatio instar fieri deat distributiuam iustitiam, finis tamen eius est æqualitate consistuere commutatiua, eo quod decime nō sunt institutæ in præmiū personarū pro eo quod literis, & moribus polleant. Nam si ecclesie non essent nobis necessariæ, nunquā fuissent Christianis decime imperatæ. Sicut ergo mera stipendia ecclesie, ministris pro eorum ministerio instituta, quæ dantur illis, non quia boni sunt presbyteri, vt illic adnotauimus, sed quia bene præfunt, iuxta verbū Christi, Dignus est operarius mercede sua. Et illud Pauli. Si nos vobis spiritualia seminamus, non est magnū si carnalia vestra metamus. 1. Cor. 9. Eadem ratione imperata fuerūt olim Levitis. Hæc autem omnia iam illic satis explicuimus, quæ in repetitione non indigent. Meditanda ergo hic est potissimū commutatiua iustitia, per quam pontifices electoresq. ministri ecclesie debent eisdem ecclesiis idoneos ministros pro ratione stipendiorū quæ singule illis persolunt. Contemplandus enim est Christus tanquam institutor Christiane familie, qui ministeria ecclesie instituit, & ministris decimarū mercedem proposuit, & fidelitati prudentiaq. dispensata orū commisit, vt idoneos ministros suis prouideret ecclesiis. Ex his ergo plane, nisi fallor, dux colligunt conclusiones. Prior. Provisor tenetur p iustitiā cōmutat. nā dignū ecclesie prouidere. qd̄ ideo qui nō facit, sed illo repulso praefert indignū, tenetur, nō illi quæ præmis-

Posterior conclusio. Quo tenetur p lazarum digniori, prætermissio.

fit, sed ecclesiæ restituere. Atqui hoc ipsum Adrian. postea Pontifex censuit in illa restitutionis quæstione quæ est. De collatione beneficiorum, tamen rem non vique adeo deseruit. Conclusio est nota, quia ille non peccat contra iustitiam commutativam nisi in ecclesiâ, quæ stipendia soluit. Nam dignus nullum habet ius acquisitum, neque eius causa, quæ præcipua fuerit, iniuriæ sunt decimæ. Et confirmatur similitudine iam insinuata. Si enim paterfamilias œconomum suum confectum operarios mitteret, ille autem illos studio conduceret, qui non essent ad operas idonei, restituere profecto teneretur, non illis idoneis, quos prætermisit, sed domino, cui damnum dedit. Atque huic porro sententiæ communis animorum conceptio applaudit. Si enim Rex aut Pontifex in idoneo atque in digno ecclesiâ aliquam desponsaret, consensus populi non ceterum teneat ad restitutionem illi, cui non dedit, sed re vera ecclesiæ. Cui idcirco deberet alium episcopi adiutorem adhibere, vel alia ratione prospicere, ut dânum illi in detrimentum animarum datum, alleuiaret. Posterior conclusio est, quod ubi digno sacerdotium confertur, digniore prætermisso, quamvis grauius elector aut promissor peccet, tamen non est quod rigore iustitiæ ad restitutionem condecernatur. Prior pars iam satis illic à nobis demonstrata est, ubi malorum turbam protulimus quæ inde nascuntur, quod digniores non eliguntur. Posterior tamen in de veritatem fortitur, quod tunc non peccatur contra iustitiam commutativam appellamus enim dignum pro ratione prebendæ. Si ergo ecclesiæ minister applicatur pro quantitate sui stipendij, non fit ei iniuria contra rigorem iustitiæ commutatiuæ, ut debeatur ei restitutio. Dixerim contra rigorem, quia semper fit ei aliqua iniuria contra fidelitatem, postquam alius dignior poterat ei provideri. Contra hæc autem est argumentum, quod vulgus nobis obmoliri potest, isti namque qui ad hæc sacerdotia anhelant, sibi potius cum Cæcetano arbitratu faciendam esse restitutionem, quia peccatur contra iustitiam distributivam. Eisdem autem non sic est respondendum, ut negetur in iustitiâ distributivâ obligari ad restitutionem illis faciendam, quibus distribuitur. Sed tamen id intelligitur, quâ

do illa est mera iustitia distributiva, quæ distribuuntur bona quæ civibus ob suam ipsorum causam sunt instituta. Hæc autem iustitia non est in proposito, ut expositum est quoniam et si sacerdotia & præbendæ debeantur dignis, & ditiora dignioribus, hoc tamen non est propter ipsos, sed propter ecclesiâs quibus ministeria debentur. Haud tamen distendum, quin obviolatam distributivam iustitiam debeat prælatus illius dignioris prætermitti, ubi alia electio occurrerit accuratorem rationem habere. Idem affirmavius & clarius asseruimus de conferendis magistratibus secularibus, qui administranda iustitia seruiunt. Debentur inquam dignioribus per distributivam iustitiam, sed tamen si illi prætermittantur, restitutio non est faciendâ prætermisissis, sed populo, qui stipendia contribuit, & damnum accipit, iniuriæque afficitur. At vero statim contra hæc in iurgit argumentum, nimirum quod si hæc vera sunt, inferri inde protinus apparet, ut neque qui alterum a consecutione beneficij per iniuriam impediunt, teneatur eidem ad restitutionem. Cuius tamen contrarium & S. Tho. & vniuersi Theologi docent. Respondetur nullam esse consequentiam. Nam etsi qui male eligit, commutativam iustitiam aduersus ecclesiâ violat, nihilominus qui capax est sacerdotij, atque ad illud idoneus, ius habet peculiare petendi & procurandi, atque, si ei concedatur, possidendi, ob idque qui contra hoc ius illum obtinere conantem impedit, eidem facit iniustitiam, atque adeo restituere debet. Quocirca falsa est illa regula, ac seductrix Geraldii Odonis, quam recitat Adrian. illo cap. de restitutione. Consequenter, quarto videlicet quod impediens aliquem ab eo quod nondum erat sui iuris, sed dependebat ab alterius mera voluntate, non fit ei ad restitutionem obnoxius. Falsa inquam est. Nam etsi in arbitrio prælati sit dare huic, vel alteri, nihilominus alter exposciatur iure particulari, quod habet petendi. Sicuti qui pauperem per vim, aut si eundem impediret eleemosynam petere, teneatur illi ad restitutionem. Nam licet alij gratias conferant, ille tamen ius habet petendi. Hæc ergo præmeditati, ad litteram S. Tho. descendamus. Atque circa primum eius asserendum, scilicet quod qui alicui impedimento est, ut datur digniori, restitutioni funiculo non

Regula Geraldii falsa.

Littera S. Tho. exponit

ligatur, dubitas forte an idem de illo sit pariter intelligendum, qui digno obstat, ut detur alteri digno? Respondetur idem esse iudicium, quia cum ambo habeant ius petendi, possum ego ei fauere cui uolueris, eo vel maxime, quod tunc distributiva iustitia non violatur. In his tamen omnibus hæc apprimè regula meditanda est, ne uis aut dolus interueniat. Si enim ego vim intulero aut fraudem digno ne obtineat, haud dubium quin iniuriam illi irrogauerim, atque adeo ad restitutionem illi teneat, quamuis si in gratia alterius digni id fecerim, forte non teneat in totum. Neque refert utrum alium impedias ut detur alteri digno, an ut tibi ipsi, qui etiam dignus es. Quicumque enim ius habet pro se petendi illa quorum dignus est. Et quamuis procurare beneficia quæ habent annexam curam animarum, peccatum sæpenumero sit non tamen ideo restitutionis nexum iniicit. Illa tamen sententiam Scoti in Quarto distin. 15. ibidemque Richardi non est hic absque examine prætereunda. Aiunt enim quod si quis sibi vel alteri præbendam procurans sit alteri obstaculo ne obtineat, idque faciat non ut alteri noceat, sed ut sibi vel amico proficiat, ad nullam tenetur restitutionem. Si vero facit alterius procurans nocumentum, tunc tenetur. Cui quidem sententia & Caietan. in dubio hic secundo videtur subscribere. Atque in eandem sententiam citant leg. 2. de noui oper. nuntia. quæ tamen illic non est, sed est l. 2. ff. de aqua pluuiæ. arce. § idem l. abeo. 2. ubi habetur quod qui non animo nocendi aquæ ductum qui per suum fundum ad vicini possessionem deriuatur rumpit, non est iniurius. Si vero id faciat non ut sibi proficiat, sed ut obstat vicino, iniurius est illi. At profecto regula illa iuris malè ab istis intellecta est. Animus enim nocendi potest quidem esse peccatum contra charitatem, sed tamen obligare ad restitutionem, ut supra sæpe diximus, non potest nisi ubi fuerit contra iustitiam. Videndum ergo est quantum ad restitutionem res attinet, non quo animo id facias, sed quo iure. Et sic est intelligenda lex, nam qui non ut sibi proficiat, aquam vicini arces, videtur non facere iure proprio, & ideo potest in foro prohiberi. Si autem uult fundamentum mari ducere per aquæ ductum, qui per suum transit fundum, ob idque uenas aquæ rumpit,

licet ex odio faciat inimici & charitatem violet, nihil ei tamen restitutionis debet. Ad propositum igitur nostrum qui suo iure iure præbendam absque vi & fraude sibi vel amico procurat, etiam si ex odio aliterius id faciat, & contra charitatem delinquat, ad nullam tenetur restitutionem. Et per hoc claret ratio secundi dicti Sancti Thomæ. nempe quod qui impedit eum, qui in via erat, ad obtinendum, si iniuste id faciat, tenetur ad restitutionem. puta quia intendit eius nocumentum propter odium aut vindictam. Facere enim ex odio aut vindicta, non tenere restitutionis grauar, sed facere iniuste, scilicet nullo tuo iure, sed violando alienum, facere tamen ex odio, est signum aliquid nullo tuo te iure. Interio vero dicto explicando multo operis Caietan. insinuat, nempe ad explicandam illam regulam Aristot. 2. Phisic. tex. 16. Quod parum distat à re nihil distare uideatur. Obijciuntque exceptiones multas in materia moralis. Qui enim parum abest, ut peccet, non ideo peccat. Et multo minus qui parum abest, ut hominem occideret, non punitur tamquam homicida, neque ad restitutionem tenetur. Sicut neque ille qui parum abest ut furaretur sed qui re uera furatur. Quemadmodum si parum abest ut rex in insidias incidere, licet fortunatus ipse fuerit, non tamen qui illas tenderant, tenentur erad restitutionem. Hic ergo, nisi ego fallor, obiectionibus falsis plane Caietan. aduersatur menti S. Thomæ. in merito regulam eius inficians. Has uero omnes exceptiones potuisset excusare, si mentem D. Thomæ. tantisper fuisset specularus. Laborauit enim amphibologus. Longe quippe aliud est parum abesse ut damnum des, quam damnum dare, in eo quod parum abest, ut sit. Et D. Thomæ non somniauit, quod qui parum abest, ut damnum det, teneatur ad restitutionem. Hanc ut Caietan. putat, sed qui re uera damnum dedit in re, quæ parum abest ut sit. Exempli gratia. Est uinea aut sunt fara, quorum fructus iam iam maturifcent, si parum abest, ut uenator cum suo comitatu circumcurrrens illa pessundaret, ad nullam tenetur restitutionem, qui nullum dedit damnum, sed si medius transiens illa pessundabit, tenetur in totum, quia damnum dedit in fructu qui per parum aberat ut esset. Peccat

Dubium.

Regula.

Sententia
Scoti &
Richardi.

Caietan.

rius in proposito. Si parum abfisset vii impediret hominem a præbenda, certe nulli esset restitutioni obnoxius, quia nullum dediti damnum. Si tamen re vera impedimento fuiti quare ille non est affectus, damnum dediti in re quæ parum aberat ut ipse haberet, atque adeo secundum tuam facultatem teneris in totum. Addidit tamen prudenter hoc verbum D. Tho. secundum tuam facultatem, quia profecto in huiusmodi impeditionibus vix potest contingere v. fieri possit in integrum restitutio. At vero quoniam hæc in vium venire possunt, non te pigeat si rem vigenus exprimamus. Quando ait S. Tho. tunc impediret teneri in totum quando firmatus est animus electori huic pare, aut intelligit quando iam dedit, & hoc non esset impedire, sed auferre. Aut intelligit quando nondum dedit, & tunc apparet quod non est perinde, ac si dedisset ut impediret teneretur in totum. nam poterat elector mentem mutare. Quin vero iuste, si alter postea occurreret dignior, aut æque dignus. Respondetur non esse intelligendum quando iam dedit. Tres enim gradus discernit D. Thom. Primus est, quando elector nondum animo constituerat huic dare, sed erat tamen in via, & tunc restitutio est facienda ad arbitrium prudentis. Tertius est quando iam contulit, & de hoc nihil meminit, quia hoc non esset impedire, sed tollere. Quare si quis collatio ne facta possessionem iniuste impediret, manifestum est teneri in totum. Medius autem casus est de quo S. Thom. loquitur, quando scilicet præbatus constituerat illi dare. Et tunc ait Caiet. in quarto dubio, ideo impediret teneri in totum, quia iam elector tenebatur dare illi. Hoc autem nectio vnde inuenerit ex S. Tho. neque secundum veritatem. Nam D. Tho. radicem restitutionis non illis collocat quod elector tenebatur dare, sed quod constituerat iam dare. Quare licet ille non fuisset dignior, sed dignus, si impediret per vim vel fraudem mutauit animum collatoris, profecto teneretur in totum. Nam licet collator sua sponte conferret, neque teneretur illi dare, nihilominus ipse ei per fraudem abstulit, quod iam pene habebat. Et istud significat D. Thom. quando dicit, iniuste & propter indebitam causam. Ex quo ego infero, quod si non per vim aut fraudem id

impediens faceret, sed precibus patefaciendo veritatem, licet mutaret eius voluntatem in fauorem alterius digni, non teneretur ad restitutionem. Atque inde secundo inferitur idem esse censendum in legatis testamentorum. Caietanus enim & nonnulli alij discrimen constituunt inter impedientem aliquem a consequutione beneficii, & impedientem legatarium ne testator illi faciat legatum, dicentes quod impediens legatarium nullo modo teneretur ad restitutionem. Mihi autem, nisi fallor, diuersa arripit dicendi ratio. Vtendum in quam arbitror distinctione posita, an vide licet per vim & fraudem impedias, an precibus. Si enim vim facias aut fraudem, ne ille qui paratus erat legare sua bona Petro, id periciat, restituere teneris. Nam licet testator sua sponte id faciebat, tu tamen per iniuriam abstulisti ab illo ius quod habebat recipiendi, id est facultatem, & capacitatem, & proximam aptitudinem. Si tamen neque vim intulisti neque fraudem creasti, non teneris, licet id precibus feceris. Postremum denique in gratiam nostrorum Scholarium, operæ pretium est verbum impræsentia tum adhibere, quomodo scilicet aut Scholares qui suffragia præstant, aut alij aliter quempiam impedientes, ne castidadam assequatur, teneantur ad restitutionem. Ad cuius vtrique incundum responsum hoc primum omnium non est cur in dubium reuocetur quin. Scholares quin suffragia præstantes non testes, vt aliqui opinantur, sed vere electores sint. Et enim si essent testes, non opus esset vniuersos auditores accerere, sed satis esset iustum numerum sciscitari, neque opus esset suffragiorum numero stare, neque per secretos calculos sententias rogare. In summa, non solum suffragandi forma, sed et ipsa ostendit esse electores, quando quidem Rector stare omnino teneretur eorum suffragij. Quo fit, vt compelli ceu testes non possint ad suffragandum, sed possunt remanere iure eligendi, nisi quandoque Rectori, & qui ei sunt a consilijs, vel propter paucitatem, vel ad rescindendas alias fraudes ratio appareret, vt compellerentur. Hoc suppositio sic de illis omnino censendum est, ac de præbendis diximus, nempe quod qui prætermisso pigniori, dignum eligat, licet mortaliter contra iustitiam distributionem peccet, nullo tamen restitutionis nexu illa quæ

rum se. cundū.

De Scholariis suffragia præstantibus.

tur, quia Vniuersitati dar quod ei de rigore iustitiæ commutatiue debet. Sin vero prætermisso digno eligat indignum, atque ea, quod arbitrator, vera sunt quæ supra diximus, restitutioni tenetur, non illi prætermisso digno, sed Vniuersitati, si id modo posset restituere. Nam stipendia Vniuersitatis non sunt instituta in rem ipsarum personarum, sed sunt mera stipendia quæ Vniuersitas soluit suis ministris. Vnde sicut Rex qui non præficit dignum ministrum reipublicæ, nihil debet digno prætermisso, sed reipublicæ, ita qui eligit indignum, dānum non dedit nisi reipublicæ, quæ suum soluit stipendium. Et ideo elector licet cathedram debeat digniori, hoc non est propter ipsum sed quia per iustitiā commutatiuam, debet Scholis talem ministrum. Haud tamen negauerim quin aliquam ei faciat iniuriam, & ideo teneretur in alia cathedra, cæteris paribus, illi fauere. De impediendis autem alia est ratio. Qui enim per vim vel fraudem aliquem impedit ne obtineret cathedram, non dico alteri suffragium suum præstando, sed si asceret eum ne cathedram peteret, quam certum erat se alioqui obtenturum, aut si deciperet electores, ne illum eligerent, quia spoliat ipsam eo iure quod appetendum habet, tenetur ei vel in partem, vel in totum probatione fraudis aut vis. At de priuatione suffragantium, lib. 1. tetigimus, & nunc amplius dicere repetimus. Bisariam namque Scholares iniustitiā faciunt suffragando Vno modo, dum furtim se ingerunt, cum non sint eiusdem cathedrae auditores, atque isti si dānum dent, statim restitutioni tenentur, quia re vera nullum habent suffragandi ius. Alio modo quia auditores sunt, tamen suffragandi iure propter delictum, verbi gratia ambitus, & quædam inobediētiam, sunt priuandi. Et tunc antequam condemnentur, suffragari vtiq; possunt. Quæ circa si Rector eos delictū nō interrogat, non sunt suffragando iniqui, si autem interrogentur, fatentur tenentur veritatem, maxime si sunt suspecti, & condemnati, tenentur parere. Nam si nulla infamia aut indicij laborant, iniuriōsa est interrogatio & ideo, dum et tamen mendacium id valent, tacere possunt. Si autē iuste interrogati veritatem celant, tunc perinde ac si condemnentur iniquissimi & faciunt, & contra iniustitiā si suffragium præstant, quan-

doquidem per iniuriam rectum iudicium suffugerunt. Et idem de illis censendum, qui Scholarium albo non sunt adscripti. Haud enim ipso facto suffragandi iure carent, si re vera sunt ordinarij auditores. Et ideo nisi per sententiam priuentur, eodem possunt iure uti. De his quæ iudo acquiruntur quemadmodum sunt restitutioni obnoxia, si petantur, aut si vis dolus e interuenierit, satis quaestione præcedenti dictum est. De inuentis autem, libro sequenti quaestio. de furto dicendum.

ARTICVLVS IIII.

Vtrum satis sit id simpliciter restituere, quod iniuste sublatum est.

On satis est desinisse omnia, quæ ablata sunt restitutionis onere esse graua, sed & id quoque perscrutandum, vtrum satis semper sit simpliciter restituere. Et arguitur a parte negatiua. Legitur namque Exod. 22. Si quis furatus fuerit ouem, aut bonem, & occiderit, aut vendiderit, quinque boues pro vno boue restituit, & quatuor oues pro vna oue. Illud autem fuit iudiciale, cuius instar similia sunt sub lege gratiæ a principibus constituta. Simile enim dixit Zachæus, vt se apud Christum commendaret. Luca. 19. Si quid fraudauit, reddo quadruplum. Similisque est fori exterioris praxis, quippe qua sur non ad simpliciter tantum condemnatur, sed vt multiplicatum reddat, vel supplicium pendat. Cum ergo leges ciuiles obligent in conscientia, sit vt non semper sufficiat simpliciter restituere. In contrarium autem est, quod restitutionis obiectum non est, nisi inæquale illud, quod per ablationem factum est per aequalitatem ad iustum reuocare, quod sit, si quantum abtulisti, tantundem reddas.

Ad quaestionem duabus conclusionibus respondetur, iuxta duo huius distinctionis membra. Duo namque in oblatione res alienæ est considerare. Primum, substantiam ipsam oblationis, ex qua inæqualitas reuelatur, vt minus ille habeat a quo res sublatæ est, plus autē ille qui sustulit. Et hoc ipsum commune est tam iustis, quæ iniustis ablationibus.

Nota ad
d. iniustitiā

Prima
conclu.

Secunda
conclu.

Tertia
conclu.